

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Naročnina četrletno 15 din
 za pol leta 30 din
 za vse leto 60 din
 Posamezne številke 1.50 din
 V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 16. septembra 1938.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
 Poštnečkovni račun:
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo
 Oglasi po tarifu
 Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Kaj in kako je in bo s slovenskim „Umetnostnim domom“ v Ljubljani?

Načrti za slovenski »Umetnostni dom« v Ljubljani so narejeni in jih je poslanik dr. Izidor Cankar menda v splošnem že odobril. Tako je mogoče, da bi v kratkem začeli s stavbo.

Dr. Izidor Cankar, ki je misel slovenskega »Umetnostnega doma« sprožil in je tudi osnoval za naše razmere naravnost velik sklad za zidanje te ustanove ter s tem tako rekoč že kar sam tudi res postavil slovenski »Umetnostni dom«, t. j. slovensko moderno galerijo ter poslopje za umet. razstave, za prodajalnico umetnin in za umetnostne prireditve, je imel povrh drugega še z načrti velike skrbi in težave. Poslanik dr. I. Cankar, kateremu bo v slovenski kulturni zgodovini pripoznana zasluga za eno izmed velikih kulturnih dejanj, se je resno trudil, da bi dobil slovenski »Umetnostni dom« kar mogoče najboljšo obliko in da bi ustrezal vsem namenom, ki jih je določil zanj. Bilo je narejenih več načrtov pred sedanjim, izkazalo se je pa, da osnovna vsota okoli 2.800.000 dinarjev, ki jo je preskrbel dr. Iz. Cankar, ne zadostuje za popolno dovršitev slovenskega »Umetnostnega doma« in da bo treba še okoli 1 milijon dinarjev dobiti od drugod. Nazadnje se je posrečilo zagotoviti tudi manjkajoči znesek.

Predpriprave za stavbo grede sedaj h koncu. Stavbeni ogled se pa še ni vršil, stavbeno dovoljenje še ni dano in tudi dela še niso razpisana. Pred dobrim mesecem je ljubljanski dnevnik »Slovenec« priobčil tloris in čelo slovenskega »Umetnostnega doma« in po njem so tudi zagrebški listi o stvari poročali. Umetniki in razumniki so začeli o stvari obravnavati. Gre v resnici za stvar, ki je vredna zanimanja vsega slovenstva, ker bo slovenski »Umetnostni dom« središče žive slovenske oblikovne umetnosti za dolga desetletja in viden dokaz slovenske umetnostne kulture in vsega slovensiva samega. Tudi slovenski »Umetnostni dom« bo, kokor slovensko vseučilišče, slovenska »Akademija znanosti in umetnosti«, »Narodna galerija« ali pa slovensko »Narodno gledališče« duhovna last vseh 1.200.000 Slovencev v tuzemstvu in 1.200.000 Slovencev, živčih v zamejstvu in raztresenih po svetu — in ne le navadno poslopje v ljubljanskem mestu.

Zaradi tega je treba, da bo vsaj slovenski »Umetnostni dom« res reprezentativna stavba, ko imajo sedanja poslopja, v katerih so slovenske vrhovne kulturne ustanove, vse premalo reprezentativnosti in se potikajo deli vseučilišča (n. pr. tehnika) po popolnoma neprimernih prostorih, operno in dramsko gledališče sta premajhni, »Akademija za znanost in umetnost« pa sploh še nima strehe in je le »Narodna galerija« v kolikor toliko reprezentativni stavbi, čeprav ima premalo prostora. Opomba, kakor jo je napravil neki ljubljanski dnevnik, da bo stavba slovenskega »Umetnostnega doma« v okras Ljubljani in nam vsem v ponos in dokaz naše kulturne dejavnosti in slovenske samobitnosti, so prazne besede, ki jih dan za dnem beremo, so jih pa vsi resni ljudje do grla siti.

Povedati je treba, da bi bila stavba slovenskega »Umetnostnega doma«, če bi bil sezidan po sedanjem načrtu, premalo reprezentativna! Predvsem njena zunanost! Zazidana ploskev bi bila 2400 m², višina pa le 8 m ob cesti, srednji del nad vhodom pa bi bil visok 12 m. Že zaradi tega, ker bi bila stavba veliko prenizka, bi ne vplivala monumentalno, ko so vsa poslopja v okolici še enkrat (ali pa še več) tako visoka, kot bi bil novi »Umetnostni dom«, ki bi bil videti čisto potlačen. Tako nizke stavbe morejo monumentalno vplivati le, če stojijo čisto zase v kakšnem parku sredi nizkih nasadov. Novi »Umetnostni dom« pa bi bil občestno poslopje ob Bleiweisovi cesti. Zato bi bilo treba glavno čelo obrniti na Bleiweisovo cesto, ne pa ob pot v Tivolski drevored, kot je po sedanjem

načrtu, ker če bi ostalo lice »Umetnostnega doma« obrnjeno na pot v drevored, bi trpela tudi zunanost Bleiweisove ceste. Pravoslavne cerkve, ki stoji veliko bolj stran od poti v drevored, kot bi pa stal novi »Umetnostni dom«, ni imeti za pendant »Umetnostnega doma«. Nekoč bo treba podreti tako ali tako obe vili, ki stojita za opero ob Knafljevi ulici proti Bleiweisovi cesti, če prej ne, pa takrat, ko bi operno gledališče podaljšali in preuredili za dramo (operno gledališče bo treba drugod zidati!) in bi takrat nastal nov park med Narodnim domom in Narodnim muzejem. Ta novi park na vzhodni strani Bleiweisove ceste bi potem ležal pred čelom novega »Umetnostnega doma« in bi bilo lice »Umetnostnega doma« obrnjeno proti njemu, kar bi fasadi »Umetnostnega doma« dalo močan poudarek.

Slovenski »Umetnostni dom« bi moral biti torej višji, kot je po sedanjem načrtu. Moral bi imeti vsaj eno nadstropje, da bi bil visok vsaj kakšnih 14 m, tedaj približno toliko kot »Narodni dom« ali pa »Narodni muzej«. Nazidka nad vhodom, kot je v sedanjem načrtu, ne bi bilo treba, pač bi res monumentalno vplivala kupola, če bi jo postavili nad glavni vhod.

Ker ne gre za kakšno skladišče, ampak za »Umetnostni dom«, bi bilo treba gledati na to, da bi imela vsa zunanost, ne le čelo »Umetnostnega doma«, tudi lepote sestavine. Gladke stranske stene, kot jih ima sedanji načrt, bi vplivale naravnost ubijajoče in obupno, čeprav bi bile iz belega žaganega kamna. Predstavljati si je treba le gladko steno, dolgo ob straneh po 40 m, zadaj pa celo 60 m in visoko 8 m, ki bo čez nekaj let zaradi prahu, dima in dežja postala še vsa lisasta, kakšna bi bila videti. Povsaki fasadi, če najsploh vpliva, mora biti razdeljena svetloba in sence, kar je pa pri gladkih stenah izključeno! Zunanje stene, ki jih ima sedanji načrt, bi bile videti kot kakšen vrtni zid, ne pa del stavbe, namenjene za umetnine. Arhitektura je zunanja umetnostna oblika stavbe v nasprotju s konstrukcijo, ki ima za namen le trdnost in porabnost. Tako imenovana »funkcionalna« arhitektura, ki je le reakcija zoper slabo okrasje, ki so ga delali stavbarji h koncu preteklega stoletja, se ne sklada z lepoto. Prazne besede so, če kdo trdi, da »se bo nizka horizontalna arhitektura lepo prilagala v park in bo njena belina kaj lepo učinkovala med zelenjem« — ko bi novi »Umetnostni dom« bil obdan na treh straneh od cest, zadaj pa gre železnica. Zelenje pa traja pri nas komaj pol leta. Arhitektura, če je kaj vredna, mora sama po sebi vplivati in kdor si hoče pomagati pri arhitekturi z zelenjem ali pa celo z napismi, ni stavbarskim oblikam samim kos.

Veža novega »Umetnostnega doma« je premajhna po sedanjem načrtu, saj meri komaj 60 m², zazidana ploskev pa 2400 m², foyer je pa že v sredi stavbe. Tloris sam je hudo preprost. Monumentalna stavba mora imeti tudi notranjščino monumentalno zasnovano in mora na obiskovalca vplivati že takoj, ko vstopi vanjo. Slovenska »Narodna galerija« ima vsaj monumentalno stopnišče.

Poslanik dr. Iz. Cankar se je pošteno trudil, da bi dosegel z osnovnim skladom okoli 2.800.000 din res nekaj nenavadnega in imenitnega. Kakor se je pa izkazalo, ta znesek ne bo zadostoval. Pa tudi 5.800.000 dinarjev, ki so sedaj zagotovljeni, ne zadostuje za res reprezentativno stavbo novega »Umetnostnega doma«. Če bi sezidali »Umetnostni dom« tako, da bi imel vsaj eno nadstropje, bi bilo treba, če bi zazidana ploskev merila 2400 m², še novih 2 milijonov dinarjev. Tudi enonadstropna stavba bi ne bila za naše razmere prevelika, ker bi v tem primeru odpadel nazidek nad glavnim vhodom. V pritličju bi bile lahko razstave in delavnice ter prodajalna in po potrebi še dvorana za umetnostne prireditve, v I. nadstropju pa bi bila

moderna galerija s prostori za upravo in knjižnico. Prostori za moderno galerijo bi bili napolnjeni, če ne takoj, pa vsaj v prihodnjem desetletju.

Vprašanje je le, kje bi se dalo dobiti še dva milijona k sedaj zagotovljenim 3.800.000 dinarjem? Če bi se naložil dr. Cankarjev osnovni sklad 2 mil. 800.000 din dobra tri leta po 10% obresti, bi znesle obresti v dobrih treh letih 1 milijon. Tako transakcija bi lahko napravil kak bančni zavod, ko dolžnikom splošno računajo po 10% obresti na leto, tako da bi si ne računali za režijo in bi dal polne debetne obresti na razpolago. Drugi milijon bi bilo pa treba še nabrati. Če bi banovina, mestna občina ljubljanska, banovinska hranilnica in ljubljanska mestna hranilnica takoj položile svoje prispevke okoli 1 milijona dinarjev in bi se s to vsoto napravila enaka transakcija kot z osnovno glavnico, bi se nabralo že s tem nadaljnjih 500.000 dinarjev, ostanek 700.000 dinarjev pa bi bilo treba nabrati s prispevki velikih industrij v Sloveniji in od bogatih zasebnikov. Saj nabero pri nas za druge manj važne zadeve v nekaj letih še večje vsote! Slovenski »Umetnostni dom« je pa vendar važnejša zadeva kot kakšna ljudska šola in tudi kakšna krajevna sirotišnica ali pa podeželska cerkev. Ko so začeli v Zagrebu akcijo za Meštovičev umetnostni paviljon, so imeli pred 4 leti 6 milijonov dinarjev (porabili so v ta namen sklad za spomenik kralja Aleksandra), do danes so pa nabrali še nadaljnje 4 milijone.

Ne bilo bi torej nemogoče, da bi postavili slovenski »Umetnostni dom« res v monumentalni in reprezentativni obliki ter izpremenili sedanji načrt. Načrt naj bi napravil res izurjen arhitekt, ki je takih stvari vajen in ki bi imel smisel tudi za lepoto stran. Počakati bi pa bilo treba s stavbo kakšna tri leta, da bi se nateklo iz obresti sedanjega denarja in iz novih prispevkov zadosti sredstev. Nateklo bi se tudi med zidanjem, ki bi trajalo gotovo eno leto, še precej obresti od glavnice, ki bi bila popolnoma porabljena šele, ko bi bila stavba končana. Če bi pa takoj začeli s stavbo slovenskega »Umetnostnega doma«, bi pa bilo potrebno sedanje načrte tako preurediti, da bi bila zazidana ploskev za polovico manjša, zato pa bi imela stavba eno nadstropje ter bi bili v prtiličju prostori za razstave, prodajalnice, delavnice in umetnostne prireditve, v I. nadstropju pa moderna galerija itd. Zunanost bi pa morala biti res reprezentativna in imeti lepote sestavine. Načrt bi moral biti prirejen tako, da bi se dalo čez leta, če bi postala stavba premajhna, zadaj prizidati prizidek. Za enonadstropno stavbo z za polovico manjšo zazidano ploskvo bi pa precej zadostoval sedaj zagotovljeni denar.

D. J. R—i.

Kilava obramba

»Samouprava«, glavno glasilo JRZ, je prinesla 1. t. m. dolg sestavek »G. dr. Maček in federacija«. Sestavek je pomemben največ zaradi tega, ker ima očitni namen, da brani centralizem, zanimiv pa je sicer kvečjemu toliko, ker je zbral prav za prav vse razloge jugoslovenskih nacionalistov za centralistično ureditev države in zoper vsako resnično samoupravo. Zato si ga bomo ogledali v njegovih poglobitvinih točkah.

»Samouprava« razglašala najprej vprašanje zvezne ureditve Jugoslavije sploh za »neprimerno«, češ da je bilo že »svoje dni pokopano pod težo razlogov vsake vrste«. Nadalje trdi z imenitno samobsebnostjo:

Pa se vendar danes, toliko let po dokončani obsodbi brez pritožbe, spet postavlja to vprašanje, sedaj

NAJBOLJŠE ŠIVALNE STROJE

»ADLER«

ZA DOM IN OBRT TER POSAMEZNE DELE IN KOLESIA KUPITE PRI

PETELINC
LJUBLJANA

ZA VODO, BLIZU PREŠERNOVEGA SPOMENIKA

VEČLETNO JAMSTVO! — POUK V
UMETNEM VEZENJU BREZPLAČEN

kot osebna muha g. dr. Mačka, ki jo je prišepetal nekemu številu ljudi, ki so sami pred petnajstimi leti obsodili zvezno ureditev naše države, jo odklonili in menili, da je to sklenjeno vprašanje.

Samo mimogrede: v tem vprašanju je bil pok. Štefan Radić natančno istega mnenja, kakor dr. Maček, in z njim pač vsi Hrvatje. Če je kaj neprimerno, je torej kvečjemu neprimerna beseda o osebnih muhah dr. Mačka. Da so nekateri srbijski politiki šele pod vplivom dr. Mačka spremenili glede zvezne ureditve države svoje mnenje, to utegne že biti res. Sicer pa to samo na sebi še ne more biti nič slabega, in če se »Samouprava« malo ogleda, bo opazila prav v neposredni bližini še mnogo spremenjenih naziranj.

Sicer se pa utegne celo »Samoupravinemu« sodelavcu zazdeti, če se malo zamisli v zgodovino, da ga ni vprašanja, ki bi bilo kedaj za vselej pokopano, dokler ga ne pokoplje tisti, ki se ga tiče. A »Samouprava« je prav pri zadnjih, ki bi imela v imenu Hrvatov besedo.

Prav na isti umski ravni je trditev »Samouprave«, da »so znanstveni in drugi dokazi dovolj obrazložili abotnost zvezne ureditve Jugoslavije«. Kajti pred vsem ni nam Slovencem in Hrvatom znan ne eden resen učenjak, ki bi bil tako abotnost dokazoval. Za zdaj ne moremo drugega reči, kakor priporočiti »Samoupravi«, da že kedaj razglasi svetu centralistične znanstvenike in njihove nauke. V teh časih dvomov nad zveličavnostjo centralizma bi morala to storiti tudi, če bi bila njej sami pametnost centralizma še tako samoobsebnost.

Dalje beremo v »Samoupravi« takšnele imenitnosti:

Dokazano je, da ni več vrst federalizma...

Danes soglašajo vsi pravni teoretiki, da more biti federalativno življenje le tam, kjer so uzadovoljeni vsi mnogoštevilni »respektivni terenski pogoji«. A minimum teh pogojev bi bil narodne, zgodovinske, etnične, politične in gospodarske zvrsti. Ta minimum mora biti brezpogojno uzadovoljen, sicer ostane pojem »federativen« nekaj popolnoma odmišljenega, brez stvarne podlage...

Sicer utegne marsikdo obupati, ki bo skušal razbrati iz »respektivnih terenskih pogojev« sploh kakšno misel. Nametanih je na papir tjavdan nekaj besed, ki naj bi zaradi svoje neumljivosti zbudile vtisk globine. Sicer pa same besede, brez dokazov. Vedeti mora na primer vsak slušalec prava, da je federalizem skoraj prav toliko zvrsti, kakor je federalivnih držav na svetu. Medtem pa, ko med centralizmi ni dosti razločkov, saj so po svoji družbeni zamisli in dušeslovni podstavi zasnovani vsi bolj ali manj po enem kopitu, je pri federalizmih ravno narobe. Kajti federacija sloni ravno na spoštovanju pridobljenih ljudskih pravic, na upoštevanju narodnih, krajevnih, kulturnih, gospodarskih, zgodovinskih in drugih posebnosti. In ker so te v vsakem primeru druge in drugačne, je tudi federalizem v vsakem primeru drugačen. Kakšen je razloček na primer med Švico, Združenimi državami in Veliko Britanijo! Vsekako tako velik, da ga nam laže razloži sociolog in politik, kakor pravnik.

A vseh teh dejstev za jugoslovane preprosto ni. Ker jim federalizem ne hodi v priklad, razglajajo kratko in malo, da je samo eden, ki pa je seveda vsega zaničevanja vreden. Pa ko bi vsaj tisto eno zvrst federalizma predstavili svojemu bralcu, da bi jo lahko sam sodil. Tega pa noben centralist ne stori, ker ve, kakšen bi bil uspeh. Zato rajši sumničijo in podtikajo govore o razpadu države, čeprav vedo, da so doslej in najraje razpadale centralistično urejene države. Svetovna vojna je na primer med zadnjimi dokazi za to, ko govori prav razločno in nazorno, da centralizem ne prenese nobenega poraza v vojni, niti ne nobene druge večje preskušnje in stiske.

Nadalje razglaja »Samouprava« centralist iz za svoje nacionalne mize:

Tako imenovani zgodovinsko-narodni razlogi za zvezno ureditev Jugoslavije — najmočnejši razlog z etničnim! — so bili in ostanejo zgolj plod neke sebične politike posameznikov...

Celo grajala je večkrat prejšnje režime, da so skušali s strahovanjem in kupovanjem cenjenih politikov med Hrvatji napraviti vtisk, ko da so tudi Hrvatje zatajili svojo narodno samobitnost. Sedaj pa hodi pisec na mah natančno po potih nekdanje milijonske JNS.

Na čudoviti višini zgodovinskega in političnega znanja je pa zlasti tale stavek:

To so bili razlogi zunanje prirode, ki so odločili zvezno ureditev nekaterih držav (Združene države Amerike, zvezne republike Južne Amerike, Švice, Anglije, Sovjetske Rusije).

Zgodovina in zemljepisje nas seveda tudi v tem pogledu učita ravno nasprotno. Nobeni zunanji razlogi niso vplivali na zvezno ureditev teh držav, celo pri Veliki Britaniji ne, ki je spričo različnosti plemen in narodov, združenih v njej, gotovo najbolj izpostavljena vnanjim vplivom, pa naj bodo ti že politične ali prirodne zvrsti. Moglo bi se kvečjemu reči, da so postale te države zvezne zategadelj, ker jih je izučila skušnija, da bo tako pridobila njihova gospodarska in politična moč, in ker jih je ta skušnija zlasti tudi izučila, da so centralistično urejene države manj odporne in da žive zaradi tega v nepretrganih notranjih pretresih in zunanjih stiskah.

Krona vsega tega protifederalističnega umovanja je pa vsekako tale odstavek:

Četudi imajo v tako imenovanem gibanju g. dr. Mačka večino »kmetje«, je vendar njegov najdejavnejši činitelj delavec, »razredni delavec«, tisti znani »delujoči stroje«, ki ima v Mačkovem gibanju toliko več »delujočih«, ker je v njem res veliko število komunistov. Kot »absolutni« zastopnik hrvaškega dela našega naroda zahteva samogibno dr. Maček federacijo tudi v imenu hrvaških delavcev. To je ali slaba taktika ali popolno nepoznanje stvari z njegove

Opazovalec

Centralizem in neenakopravnost sta eno

»Trgovski list« od 12. t. m. piše spet sedaj o neenakopravnosti pri nas, katere najbolj vidni nasledek je preseljevanje naše industrije na jug. Kaže pravilno, da bo uspeh tega preseljevanja za nas gospodarski polom, in nadaljuje:

Čeprav je morda res, da so tudi slovenske občine same krive, če niso znale pritegniti dovolj industrije v svoje kraje, ali če so tudi nekaj krive zaradi preseljevanja industrije iz Slovenije, vendar je njih krivda čisto malotna v primeri z onimi glavnimi vzroki preseljevanja. In eden teh glavnih vzrokov je davčna neenakost, ki vlada v državi.

Ta se ne kaže le v tem, da vlada v Sloveniji tako stroga davčna praksa, kakor nikjer v državi, in da zaradi nje plačuje Slovenija odstotno mnogo več državnih davkov ko druge pokrajine, temveč se kaže posebno drastično v samoupravnih davščinah. Druge banovine namreč prejemajo velike državne dotacije, Slovenija pa je skoraj brez njih. To se posebno jasno vidi pri razdelitvi dohodkov iz fonda prometnega davka in iz fonda banovinskih trošarin na posamezne banovine. Slovenija dobi teh dohodkov le 7% vseh svojih preračunskih izdatkov, savska 9,5, donavska 14, vardarska 31,5, moravska 36,5, drinska 38, primorska 45, zetska 50 in vrbaska celo 61% vseh svojih izdatkov. Naravno je, da zaradi tako visoke dotacije ni treba favoriziranim banovinam nalagati na davkoplačevalce tako visokih doklad, kakor pa morajo to storiti nefavorizirane, zlasti pa najbolj prikrajšana dravska banovina. Še posebej na konju pa so davkoplačevalci v Belgradu, ki sploh ne plačujejo nobenih banovinskih doklad.

Jasno je, da imajo vsa podjetja, ki so v Belgradu, zaradi te davčne prednosti mnogo lažje stališče ko podjetja v Sloveniji. Zato je tudi naravno, če vsa podjetja silijo v Belgrad, ker so s tem znatno znižala svoje davčne obveznosti. Tako je Slovenija zaradi te krivične razdelitve dohodkov iz fonda prometnega davka in fonda banovinskih trošarin udarjena kar dvakrat: 1. dobi zaradi te krivice manj dohodkov in mora zato sama plačevati višje davke, 2. pa še izgublja industrijo, ki se zaradi tako nastale davčne obremenitve Slovenije seli v davčno manj obremenjene kraje.

Tej dvakratni krivici, ki jo trpi Slovenija, je treba napraviti konec. Ne le zato, ker je vsaka krivica zločin nad državo, ki more sloneti le na absolutni pravičnosti do vseh državljanov in do vseh pokrajin, temveč tudi zato, ker se zaradi te krivice izpodkopa vajo gospodarske postave Slovenije.

Danes se začena v Belgradu konferenca gospodarskih zbornic zaradi pravilne razdelitve skupnih banovinskih dohodkov. Slovenija mora tej konferenci posvetiti največjo pozornost in z vso odločnostjo podpreti zahtevo, da se državne dotacije banovinam pravično razdele. Kako pa naj se to zgodi, o tem je iz-

strani, ali zavedno izmikanje znani zanjki, ki jo ponujajo marksistični elementi g. dr. Mačku in vsej Združeni opoziciji s svojim »podpiranjem federativnih zahtev«. Prvič zato, ker so »razredni delavci znani po svoji načelni nameri, izbrisati vse narodne razločke in s tem tudi plemenske. Marx in Engels sta dovoljevala federacijo samo izjemoma, v nekaj posebnih primerih (n. pr. v primeru Irske in Angleške). Ruska zvezna sovjetska republika je nastala tudi samo v posebnih razmerah, na velikanskem ozemlju, z zelo raznovrstno narodno sestavo, z neizmernimi razločki glede gospodarskega in socialnega ustroja, pri zelo različnih zemljepisnih razmerah. Drugič, ker je bil sam Ljening, to komunistično boštvo, zmeraj hud nasprotnik federalizma. On je imel federalizem za motnjo vsakega gospodarskega razvoja...

Naj bo teh navedkov dovolj. Miselno moč centralistov kažejo ne samo po svojih izsledkih, ampak tudi po čudni zapovrstnosti ugotovitev in sklepov.

Od priznanja k dejanju

Vedno več jih je, ki izražajo zadovoljstvo nad našim listom. Oglašajo se tudi novi naročniki — dokaz, da si misel, ki jo zastopa list, vedno bolj utira pot. S tem so svoje soglašanje praktično potrdili. — Obračamo se še do tistih, ki odlašajo, da storé enako. Simpatije so sicer nekaj lepega, ali samo od njih ne živi nobeno gibanje. Treba je tudi žrtev. Stare naročnike in prijatelje prosimo, naj nam pošljejo naslove oseb, o katerih mislijo, da ga bodo naročile, ako ga jim pošljemo na ogled. Kdor se ne misli naročiti, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Najlepša hvala vsem, ki se bodo odzvali. **Uprava in uredništvo.**

delala zagrebška trgovsko-industrijska zbornica zelo dober predlog, kateremu se je pridružila tudi ljubljanska zbornica za TOI.

To je seveda vse prav povedano in bridka jugoslovenska resnica. Samo ena stvar je napačna: upanje namreč, da bo kaj pomagala zahteva, naj se krivici že kedaj napravi kraj in da bodo tiste gospodarske zbornice Sloveniji kaj pomagale. Saj je že bilo zborovanj in posvetovanj in nasvetov in protestov in resolucij in kdo ve kaj še vsega, da bi jih v debeli knjigi komaj zbrali in podali. Uspeh pa še nikoli niti tak ni bil, da bi bilo ostalo vsaj vse pri starem, narobe, centralizem je iz takih zadevščin zajemal zmeraj samo nove pobude, da nas je še bolj obremenjeval. In prav letošnje leto se je centralizem čudovito okreplil: naj prebrska »Trgovski list« samo svoje letošnje številke, pa naj sešteje milijone, ki so se začeli zlivati letos v letos zasnovane in osnovane fonde.

Ali ste poravnali naročnino?

Opomin slovenskim pravnikom

V Belgradu zalaga in izdaja Geza Kon nove sodnijske, finančne in upravne postave, kakor je včasih zalagala avstrijske postave dunajska založba Manz, le da se Konove izdaje ne dajo glede kakovosti primerjati z Manzovimi, ker so Konove stvarno slabše in praktično veliko manj uporabne. Geza Kon pa pošilja v zadnjem času svoje zastopnike tudi v Slovenijo, da ponujajo nove postave v srbsko-hrvaškem jeziku slovenskim pravnikom, zraven postav samih pa še različne tolmače k postavam tudi v srbsko-hrvaškem jeziku, čeprav ti tolmači niso vsi strokovno na posebni višini. Konovi zastopniki ponujajo tudi nemške dunajske Neumannove komentarje avstrijskega civilnega pravnega reda, ki so tudi še danes pri nas porabni. Če bi Kon izdajal postave tudi v slovenskem jeziku in bi jih ponujal pri nas, bi človek razumel, da hoče Kon tudi med Slovenci napraviti kakšno kupčijo; če pa vriva pri nas, ki imamo slovenske izdaje novih postav, srbsko-hrvaške izdaje, je pa to izpodpiranje slovenske knjige in slovenskega jezika. **Slovenski pravniki, sodniki, odvetniki in notarji so dolžni, da kupujejo le slovenske izdaje postav, ker morejo povrh le samo te s pridom rabiti pri svojem poklicu. Če bi slovenski pravniki kupovali srbsko-hrvaške izdaje, se slovenskim založnikom sploh ne bo več izplačalo izdajati v slovenski postavi in bo na ta način prenehalo slovensko pravniško knjižstvo, počasi bo pa izpodriven slovenski jezik še iz pravne prakse.** Kdor tega ne razume, ni Slovenec in mu Bog pomagaj! Slovenski založniki naj bi se pa bolj brigali, kot

so se do sedaj, za slovenske izdaje vseh novih postav, slovenski pravniki pa za to, da bi bile slovenske izdaje postav v resnici popolne in opremljene tudi z razsodbami vrhovnega sodišča in drugimi pojasnili, ne tako kot so sedaj izdane, ko imajo le postavno besedilo, drugega pa nič. Čeprav ne bi tiskali slovenskih izdaj več, kot po kakšnih 1500 izvodov, bi se te izdaje izplačale, če bi bile res dobre in popolne, ker ne gre pri ceni za 5 ali 10 dinarjev. **Sploh je treba začeti s sistematičnim priročnim izdajanjem novih postav v slovenskem jeziku, v pravilni slovenščini, ne le sodnijskih, ampak tudi vseh drugih.** Ne vemo, čemu imamo sicer slovensko pravno fakulteto. Tiste postave, ki nimajo tako velikega pomena, kot ga imajo sodnijske in poglavitne upravne in finančne postave, bi za priročne izdaje lahko kar ponatisnila tiskarna »Merkur« v Ljubljani, ki ima že stavek iz »Službenega (prav: uradnega) lista«, in bi bilo treba napraviti samo kazalo, zaradi česar bi bile lahko take izdaje prav poceni, ker bi jih ne bilo treba na novo staviti. Tudi komentarje za poglavitne postave, kolikor jih še nimamo, bi bilo treba spisati in izdati, da bi služili slovenskim pravnikom v praksi, pa tudi vseučiliščnikom, in da ne bi bilo treba vsakomur segati po srbsko-hrvaških tolmačih, ki jih večina pri nas prav ne razume. Mislimo, da so to tako važne stvari, da pač zaslužijo, da se zavzamejo zanje slovenska pravna fakulteta, »Slovenski pravnik«, slovenska »Odvetniška zbornica« in slovenska »Notarska zbornica« in da organizirajo slovenske sistematične izdaje vseh novih postav in skrbje, da bodo izšli v kratkem res dobri in popolni komentarji ter da najdejo tudi slovenske, prave založnike, da se pisateljem ne bo godilo tako, kot se je dr. Sušcu z njegovimi finančno-pravnimi izdajami.

Okoli Sokola

Pod naslovom »Boj za Sokola« priobčuje »Tabor« uvodnik, v katerem govori o težkih notranjih bojih v Sokolu, omenja, da je bil svoje dni »kulturno-bojna organizacija tako imenovanega naprednega tabora« in nadaljuje:

Ko je nastopila doba diktature, je začela za Sokole doba preizkušnje. »Sokol« pa je to preizkušnjo dobro prestal. Klub temu, da je bil velik del njegovih vodilnih ljudi tesno povezan in vdan diktatorskim režimom, se vendar poskus fašizacije »Sokola« ni posrečil. Tako močan je bil v njegovem članstvu demokratični duh in je postajal vedno močnejši, ker so Sokoli in pripadniki bivše SDS polagoma spoznavali pravi značaj živkovičeve in Jeftičeve diktature.

Danes se Sokoli nahajamo v še težjem položaju. Velik del Sokolov je danes politično neopredeljen. Glede fašistične JNS so razočarani, za nove smeri, ki bi ustrezale njihovem liberalnemu in demokratičnemu mišljenju, pa se še niso opredelili. Ne samo za Sokole, za ves slovenski narod in za državo je važno, kam se bodo nagnili Sokoli. Ali bodo zaplavali v motne fašistične vode, ali bodo ostali zvesti svojim starim načelom, ki sta jih postavila Fügner in Tyrš, načelom demokracije in slovanstva.

Lovila bi rada danes med Sokoli predvsem dr. Kramer in Pucelj, ki samo čakata, kdaj bosta spet skočila na ministrske stolčke. Ti skrahirani JNS-arji, ki vedo, da bodo na JNS-arski program in ugled dobile redkega Sokola, poskušajo loviti s svojim »antiklerikalizmom«, ki jim pa slabo uspeva, ker raste v ljudstvu volja po enotnosti. Razen tega že vsi vedo, da je ta »antiklerikalizem« zlagan, ker se ti oblasti željni predstavniki slovenskega velikega kapitala (raznih Westnov, Praprotnikov in drugih) pogajajo z istimi JRZ-jevskimi »klerikalci«, da prej ko mogoče dobijo vsaj nekoliko oblasti.

Med Sokoli love pripadnike tudi tisti JNS-arji, ki so poskakali z JNS-arske barke, ko se je ta potapljala, ki so še skočili pod okrilje Jeftiča, in ko je tega zločila volja množic, so se znašli nenadoma v demokratični opoziciji. Ti nestalni in »po vetru« politiki, za katere nihče ne ve, kam bodo jutri obrnili svoj majhni čolnček, poskušajo premamiti Sokole, udarjajoč se na svoja »sokolska prsa«.

Za Sokole se poteguje celo Dimitrije Ljotić, ki s sokolstvom ni imel in nima nič skupnega, ker je protidemokratičen in protislovanski. Njegov »Zbor« je dal geslo: »Kdor Zboraš, ta Sokol.« Kaj to pomeni? Nič drugega kot vriniti se v sokolske vrste in pridobivati Sokole z namernošnimi frazami za protiljudske, fašistične in narodno-izdajalske cilje.

Kaj bo s Sokoli? Ali bomo sledili tem oblastiteljskim reakcionarjem, sumljivim politikantom in narodnim izdajalcem? Prepričan sem, da se to ne bo zgodilo. Ogromna večina Sokolov, to smo ljudje iz ljudstva, ki hočemo demokracijo, ki smo za socialni napredek, mir in zvezo s slovanskimi narodi. Zato v sokolske vrste ne more in ne sme vdreti nobena reakcionarna miselnost več.

Naj še dodamo, da se je pisec sestavka podpisal kot »Sokol«.

Nam je dobro znano vse to trenje v Sokolu. Prav od starih Sokolov, tistih, ki jim demokratična misel in resnično bratovstvo med Slovani ni zgolj puhla beseda za politično-poslovno rabo, smo slišali že hujše obsodbe jugoslovenskega političnega in kulturnega sestava, kakor smo jih izrekli celo mi. Zato bi morebiti gornjega sestavka niti ne omenili, če bi se ne bila zaletela vanj »Slovenski na-

rod« in »Jutro«, in sicer na precej besen način. Oba se seveda delata, kot da bi tega sestavka ne bil mogel napisati noben Sokol, a prav njuna razkačenost priča, da sama ne verjameta svoji besedi in da se resno bojita, da se jima podere zadnji stolp špranjaste nacionalne trdnjave.

Tako »Jutro« kakor »Slovenski narod« vesta, da danes še ni mogoče povedati vse, kar se tiče tega vprašanja. Ali preden spet kedaj polnita svoje stolpce z umetno jezo, bi jima priporočali, da prebereta sodbe čeških Sokolov iz tistih časov, ko je g. Engelbert Gangl postal podstarosta jugoslovenskega Sokola. Nam je na primer znano mnenje »Lidovih novine«, glasilo sedanjega predsednika češko-slovaške republike Beneša, v katerih je glede tega vprašanja pisal tudi Seton Watson. A gotovo so se drugi češki listi izražali na prav tak način.

Spet kedaj: bolnišnica v Ljubljani

Pretekli teden je priobčil »Slovenec« dva sestavka o ljubljanski državni bolnišnici, enega celo s slikami, iz katerih se vidi, kako so natlačeni bolniki v tej bolnišnici, kako morata ležati po dva v eni postelji, skratka, kako in v kakšnih razmerah se mora zdraviti naš človek, če zboli in nima denarja, da bi se šel zdraviti v kako drago zdravilišče. In takih je več ko 99% naših bolnikov.

Nič novega niso take tožbe in obtožbe, pisal je že sam »Slovenec« o teh strašnih razmerah, pisali smo mi, pisali so drugi listi, zborovali so zaradi njih bolniki, posvetovali se zdravniki, sklepali zdravstveni zavodi. In ne morebiti šele zadnji čas, od prvega dne postanka naše države zvene take tožbe in prošnje v svet, z vsakim letom se jačajo in naraščajo.

Uspeh pa je tak, da sta pred 20 leti ležala le izjemoma po dva bolnika na eni postelji, danes po dosledni unitarizaciji vsega državnega življenja, zlasti pa vsega denarja, sta pa dva bolnika na eni postelji postala v Sloveniji že kar pravilo.

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenija« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Naslove novih naročnikov naj pošiljajo naši prijatelji na naslov: UPRAVA TEDNIKA »SLOVENIJA«, LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 17.

Uprava tednika »Slovenija«

O načelih za praktično rabo

»Večernik« navaja tele besede iz knjige angleškega pisatelja Williama Petersona »Življenje strank«:

Stranka, ki oznanja v opoziciji druga načela kakor jih izjavja, kadar je na vladi, si daje sama največje spričo moralne manjvrednosti. Taka stranka je sojena in obsojena in je samo še vprašanja časa, kdaj bo izginila. Zelo zanimivo pa je, da padejo do take moralne manjvrednosti skoraj vse ostarele stranke, ki so zaradi dolgega obstoja in čestega okušanja vladne oblasti izgubile pravne in miselne osnove svojega nastanka.

Te besede so v vsakem pogledu resnične. A veljajo seveda za vse stranke, ne samo za tisto ali tiste, ki jim jih je očitno »Večernik« namenil. Morebiti najbolj pa veljajo za JNS, kajti ni je bilo menda še stranke, ki bi tako lahko opletala s prepričanjem, kakor ta, ki bi bila enkrat demokratična, drugič za diktaturo, enkrat za demokratično, to je tajno volilno pravico, drugič za javne volitve, to je za take, katerih edini namen in nasledek je samo ta, da vzamejo volilcem zadnjo mogočost svobodne odločitve, ki torej demokracijo na vprav ciničen način smešijo in uničujejo.

Še to naj bi dostavili, da je ravno izdajatelj »Večernika« človek, ki je bil zvest bojevnik za to JNS, torej za stranko, ki je zmeraj oznanjala v opoziciji druga načela, kakor jih je izvajala, če je bila na vladi.

Zelo zanimivo svarilo

Herrman Göring, nekdanji letalski častnik, danes nemški feldmaršal, pruski ministrski predsednik in še mnogo drugega, je tudi voditelj nemškega gospodarstva. Njegove izjave s tega terišča imajo torej vsekako neko težo. Zanimivo je zagledati, kar je povedal zadnjo soboto v Nürnbergu o nemškem gospodarstvu. Potem ko je naslikal nemško prehrano v precej rožnatih barvah, se je spravil nad nemške finančnike, ki da očitno vsemu temu gospodarjenju ne zaupajo preveč. Izrečno je dejal:

»Gospodje, ki uganjajo svoje igre na polju borze in financiranja, naj pazijo. Sicer nemškega gospodarstva prav nič ne zanima nagajiva igra borze, ki daje delnicam rasti in padati. Mi ne živimo v liberalističnem svetu, ampak v gospodarstvu, ki je vojeno narodno-socialistično. Smo pa zoper gospodarsko nepotrebno prodajanje državnih posojil. Znamenje sumljivega značaja je, če ti gospodje razen tega še kopičijo bankovce in stvarne dobrine. Utegne se pokazati, da bodo ti bankovci nekega dne brez vrednosti.«

Darujte za tiskovni sklad »Slovenija«!

Življenjska raven delavstva pri nas in drugod

Pod tem naslovom beremo v »Delavski pravici«:

Že večkrat smo poudarjali, da je življenjska raven našega delavstva zelo nizka, posebno še, če to primerjamo z zaslužki delavstva in draginjo v drugih državah.

Krščanska Mednarodna zveza kovinarjev v Utrechtu na Holandskem je zbrala podatke o zasluhkah delavstva in višini draginje v nekaterih državah. To gradivo, ki je bilo obravnavano na predsedstveni seji zveze v juniju t.l. v Marseille-u, je izredno zanimivo.

Podatki so zbrani na podlagi urnih zasluhkov raznih kategorij delavstva železne industrije, preračunanih v holandski goldinar, ki tvori osnovo kot 100.

V januarju leta 1938. so znašali urni zaslužki:

	Kovač	Strugar	Pomožni delavec
V Holandiji	0.69	0.69	0.54
V Belgiji	0.441	0.441	0.356
Na Ogrskem	0.282	0.36	0.167
V Jugoslaviji	0.295	0.295	0.243
Na Poljskem	0.42	0.42	0.28
V Švici	0.616	0.66	0.48
V Luksemburgu	0.56	0.56	0.47
V Franciji	0.58	0.64	0.43

Najvišji zaslužki so v Holandiji, nato sledi Švica, Francija, Luksemburg, Belgija, Poljska, na predzadnjem mestu je Jugoslavija, na zadnjem pa Ogrska.

Tako zasluži kvalificiran delavec, na primer kovač, v Holandiji 150%, v Belgiji 47%, na Poljskem 40%, v Švici 105%, v Luksemburgu 86% ter v Franciji 90% več kot delavec iste kategorije oz. profesije v Jugoslaviji.

Pri tem je važno pripomniti, da so za primerjave v Jugoslaviji vzeti zaslužki jeseniških kovinarjev, ki so razmeroma višji kot v ostalih kovinskih podjetjih.

Seveda gornja primerjava in razpredelnica zasluhkov delavcev iz posameznih držav še ne pove vsega. Pri tem je treba vedeti tudi, kakšna je draginja oz. kolika je kupna moč delavskih zasluhkov v posameznih državah. Tudi za to je zveza zbrala potrebne podatke. Indeksna številka življenjskih potrebščin je znašala za mesec januar 1938 (na osnovi 1914 = 100) v posameznih državah:

	Indeksna številka 1938	Urní zaslužki v % hol. gold. za kvalificirane pomožne delavce
Holandija	138.7	69 54
Belgija	766	44.1 35.6
Ogrska	101.9	32 16.7
Jugoslavija	143.3	29.5 24.3
Poljska	140.6	42 28
Švica	138	63 48
Luksemburg	704	56 46
Francija	624	61 43

Iz gornjega tedaj sledi, da je kupna moč zasluhkov našega delavstva najmanjša. Za Belgijo, Luksemburg in Francijo je v tem pogledu nekoliko teže izvršiti primerjavo, ker računajo indeks nekoliko drugače. Po cenah, katere sem si osebno ogledal, ko sem bil v Franciji, so cene življenjskih potrebščin približno za 20 do 30% nižje kot pri nas. Kupna moč zasluhkov francoskega delavstva je ravno še enkrat večja kot našega delavstva. To se pravi, da si more za svoj zaslužek delavec v Franciji kupiti še enkrat toliko življenjskih potrebščin, kot naš delavec. Prav to velja tudi za delavce v Švici in Luksemburgu. Belgijski in poljski delavec pa si moreta kupiti polovico, več, holandski celo še tretjino več kot delavec v Franciji, Švici in Luksemburgu. Tudi delavci na Ogrskem so na boljšem in kupna moč njihovih zasluhkov je tudi višja, ker so cene življenjskih potrebščin znatno nižje, saj se je indeksna številka približala na Ogrskem ceni življenjskih potrebščin iz leta 1914.

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

Mali zapiski

Ustavljen list

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo nadaljnje izhajanje belgrajskega dnevnika »Pravde«, ker so se v njenih prostorih razmnoževali letaki zoper visoke državne činitelje in opravitelje in ker je bila v letošnjem avgustu trikrat zaplenjena.

Nalaganje denarja zasebnih nameščencev v državne papirje

Doslej je moral nalagati Pokojninski zavod v Ljubljani 20% svoje gotovine v državne papirje, 15% pa v banovinske. Po novi uredbi o nalaganju

denarnih rezerv pa mora nalagati 60% gotovine v državne papirje.

Ker je pokojninsko zavarovanje bilo do letošnjega leta izvedeno samo v Sloveniji in Dalmaciji, pomeni to, da bo spet morala Slovenija naložiti največ denarja v državne papirje, ki se zelo slabo obrestujejo v primeri z dosedanjim nalaganjem gotovine, po večini za 50 do 60% slabše. Razen tega bo spet velik del našega denarja odtegnjen zasebnemu gospodarstvu.

Razen Slovenije bo prizadeta, čeprav v precej manjši meri, tudi Dalmacija. Drugod pokojninski zavodi še tako nimajo nič glavnice, kolikor so sploh že začeli poslovati.

»Razgovori z Masarykom«

Čapkovi »Razgovori z Masarykom« so izšli lani v slovenskem — četudi žal ne ravno prvovrstnem — prevodu. To je prav svojevrstna knjiga, v kateri podaja prvovrsten češki pisatelj življenjske nazore velikega češkega modreca in vzgojitelja v živi neposrednosti. Ni čuda torej, da je bila ta knjiga prevedena v toliko jezikov. Kakor posnemamo po »Prager Presse«, je izšla doslej še v nemškem, angleškem, madžarskem, ukrajinskem, estonskem, hrvaškem in celo kitajskem prevodu.

Vabilo našim bralcem

Vse naše prijatelje in bralce vabimo, da upoštevajo v prvi vrsti trgovine in podjetja, ki oglašajo v našem listu.

Opozarjamo pri tem, da sprejemamo oglase samo od domačih podjetij.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Čistimo svoj jezik!

(Konec)

staviti predlog, predlagati
stalež, stan
stid, sram
stremeti, prizadevati se,
poganjati se za
suhoparen, pust
svoječasno, svoje dni
svečenik, duhovnik
svedočba, spričevalo
svrha, namen
v svrhu ureditve, da se uredi
ščititi, braniti, varovati
štediti, varčevati, prihraniti
štedljiv, varčen
štednja, varčevanje
šuma, gozd
šumarski, gozdarski
tajna, skrivnost
tajinstven, skrivnosten
tangirati, tikati se koga,
biti mar
me ne tangira, meni nič mar,
mene se ne tiče
Telovo, Sv. Rešnje Telo
tekoča številka, zaporedna
številka
tekoma, v teku, med
tekovina, pridobitev
temeljem, na podstavi, po
temnica, ječa
težoba, težava
teren, svet, zemljišče
težiti za čem, meriti na kaj,
nagibati se na kaj
težkoča, težava
težnja, hrepenenje, prizadevanje, poganjanje
tolmačiti, razlagati
topogleden, dotičen
topogledno (prisl.), glede tega
tozadevno, v tej stvari
trobojnica, trobarvnica
tvori podlago, je podlaga
tvorijo društvo, sestavljajo društvo
tuga, žalost, bridkost
tužen, žalosten, bridek
učbenik, učna knjiga
udruženje, združenje, društvo
udejstvovati se, delovati
udinjenje, zedinjenje
ukiniti, odpraviti, razveljaviti
upropastiti, uničiti, spraviti v pogubo
urnebes, bobneč
uskok, ubežnik
ustaš, upornik
uvaževati, upoštevati
uveriti se, prepričati se
varalica, slepar
varati se, motiti se
Vatroslav, Ignac, Nace

Vekoslav, Lojze
vekovit, večer
na veliko, na debelo
vesti, novice
vešala, vislice
vetrnjača, mlin na veter
vetrnjak, omahljivec
vežba, vaja, vaditi
viden, očiten
vijuga, zavinek, rida
vijugast, zavit
višek, prebitek
vodič, vodnik
voditi račun, skrbeti za, upoštevati
vnovčiti, spraviti v denar
vrednotiti, oceniti, ocenjevati
vsemir, vesoljstvo
vshičen, zamaknjen
vsled česar, zato, zaradi tega
vzlic temu (prisl.), vseeno
vzlic temu da, dasi, čeprav
vzburkati, razburkati
vzdolž, ob, kraj
zabašuriti, potlačiti
zabeležiti, zapisati, zaznamovati
zabraniiti, prepovedati
zadača, naloga
zaglavje, poglavje
zagonetka, uganka
zajednica, skupnost
zajedno (prisl.), obenem
zaključek, sklep, konec
zaključiti, končati (sejo), skleniti (pogodbo), skleniti
zahtevat, terjati
zakuska, prigrizek
zanimiv, mikaven
zapad, zaton, zahod
zapreka, ovira
zaprepašen, prepaden
zavisi, je odvisno
zenica, punčica (v očesu)
zbor, shod
zgoda, dogodek, dogodivščina
zgrada, poslopje
zlikovec, malopridnež, hudobnež
zlečinja, hudodelstvo
zemlja, dežela
znak, znamenje
žalibog, žal
žandar, orožnik
žandarmerijski, orožniški
žena (kot spol), ženska
žig, smod, palež, pečat
žigosati, vžigati, zaznamovati
življenjskonevaren, smrtno nevaren

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Kdor hoče lepo in pravilno pisati in govoriti mora uporabljati najnovejši **SLOVENSKI PRAVOPIS**

ki sta ga priredila dr. A. Breznik in dr. Fr. Ramovš. Cena nevez. din 26—, vez. din 40—. Kr. banska uprava v Ljubljani je predpisala obvezno uporabo najnovejšega slovenskega pravopisa vsem svojim uradom in šolam

*

Dalje priporočamo nekaj najboljših romanov in povesti iz naših knjižnih zbirk

Iz leposlovnice knjižnice:

Undset, Kristina Lavransova hči, 3 zv.
Dickens, David Copperfield, 3 zv.
Handel-Mazzetti, Jese in Marija, 2 zv.

Iz ljudske knjižnice:

Prus, Faraon, 3 zv.
Sienkiewicz: Križarji, 2 zv.
Rahmanova, Tovarna novega človeka

Iz zbirke domačih pisateljev

Pregelj, Spisi — 10 zv.
Erjavec, Spisi — do sedaj 4 zv.
Bevk, Spisi — do sedaj 3 zv.

Iz zbirke Kosmos:

Jakac-Jarc, Odmevi rdeče zemlje, 2 zv.
Kos, Zgodovina Slovencev, 1. zv.
Stele, Umetnost zapadne Evrope
Kranjc, Od Napoleona do Lenina
Ložar-Vodnik, Sodobna slovenska lirika

Najnovejši katalog — prospekt knjižnih zbirk je brezplačno na razpolago

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Taki in podobni vzorci, lepo zloženi v police, bi dali čedno zbirko bacilskih kultur, ki bi nas spodobno uvrstila med velike narode tudi v tem pogledu. Strokovnjakov, ki bi jo izpopolnjevali na sodobni višini, imamo na pretek. Prihajali bi še od drugod in se učili od nas. Gledamo tuje kriminalne filme, mečemo denar za tuje detektivske romane, naslanjamo se ob drago plačanih prizorih, ki jih nikoli ni bilo in jih nikdar ne bo, pred življenjem okoli sebe in v sebi pa zatiskamo oči. So, ki trdijo, da tega življenja sploh ni; da nismo taki, kakršni smo. In če kdo le pokaže nanj, se jim zamislijo robci, zardevajoči od maže. Ne dovolijo, da bi jim razen brivca in manikirke še kdo drug držal ogledalo pred oči. Podnevi z robci na ščit, ponoči v copatah z vitrihom pred tujimi vrati. — Sicer pa: nas sploh ni; kdor pa je, naj varuje praznino, da ne zardi še ona.

Za 4. maj 1955, na predvečer Jevtičevih volitev, sem imel domenjen razgovor z več hrvaškimi bogoslovci, pripadniki dr. Mačka. Prišel sem v družbi znanca V. Z. Sedečima v javnem lokalni se nama pridruži neznanec. Začne razgovor o volitvah, naposled pa prosi za pijačo. Bil je vinjen. S prijateljem odkloniva. Tisti dan se sploh ni točilo. Vsiljivec nekaj zamrmra, vstane in odide. Tudi s prijateljem vstaneva in sedeva k mizi, bolj oddaljeni od vhoda. Najin prejšnji prostor zavzameta dva druga, pravkar vstopivša gosta. Nista še dobro sedla, ko se neznanec vrne s stražnikom. »Tale je,« pokaže na gosta, sedečega na mojem prejšnjem prostoru. Nič ni pomagalo, gost je moral ven. Zaslutivši hudobijo, stopi ven tudi moj tovariš. Zunaj je bil še en stražnik. Hitro je bilo ugotovljeno, da izzivača laže. V zmedenosti niti ni opazil spremembe v osebah. Šlo je za hudo obdolžitev. Isti se mi je bil nekaj dni prej ponudil za raznašanje letakov. Nisem jih imel, pa bi mu jih tudi ne bil dal. Mož je dobro igral svojo vlogo, pa sem

zaslutil v njem izzivača. Četrt ure nato sem ga našel pri dr. Lončarju. Vtihtapil se je bil, češ da sem ga poslal jaz. — Dogodek tistega večera je pojasnil, v čigavi službi je bil in s kakšnim namenom.

Pred mnogimi leti, predzadnji dan v novembru, sem bil poklican na policijo. Tu mi je povedal uradnik, da pripravlja neka družba vlom v bolniško blagajno. Ni me iznenadilo, ker so bili naši orožniki že več let prej pri nekem vlomilec v št. Petru na Kranjskem natančen načrt blagajniških prostorov. Po podatkih, ki sem jih dal o enem izmed ovadenih, sva ugotovila z uradnikom — bil je sedaj že pokojni Podreberšek — da utegne biti sum osnovan. Prebral sem ovadbo, dano na zapisnik po nekem odpuščenem kaznjencu. Izpovedal je, da ga je njegov tovariš v zaporu, kovinar v neki ljubljanski strojni tovarni, vabil v vlomilsko družbo, katere člen je tudi sam. Eden te družbe da je že odšel v Trst po potrebno vlomilsko orodje. Meni pa je dejal možakar, da mu tam umira oče. Vlomiti so nameravali v noči na 1. decembra, ko bi bil v blagajni denar za plače. Ovaditelj se je navidežno vdal, po prestani kazni pa je vse prijavil.

Moja pojasnila o možaku, ki se je bil odpeljal po orodje, so se časovno in drugače krila z navedbami v ovadbi. Z uradnikom sva se domenila, da bodo prihodnje noči policijski organi skrivaj zasledili blagajnične prostore. Razen treh, ki so morali biti poučeni, ni nihče izmed uslužbencev vedel ničesar; le številni čiki so vsako jutro bili kakor izdajalske siopinje v Baalovem templju. Vlomiti ni bilo; bržkone so zlikovci zavohali nastavljen past.

Dogodek omenjam le zaradi lažjega razumevanja razgovora, ki se je razpletel po zaslišanju med menoj in policijskim uradnikom. Bila sva si že stara znanca, dasi ne zaupna prijatelja. Kot mlad deček sem nekoč na starini stikal za knjigami. Zagledam še dobro ohranjen Sienkiewiczev zgodovinski roman »Z ognjem in mečem«, slikano izdajo Maticе Slovenske. Vprašam za ceno. »Je že prodano,« odgovori starinar. »Ali je že plačano?«

zagrmi debel moški glas iz prodajalnice. Trenutek na to se pojavi na pragu zastaven možak, ki sem pozneje v njem spoznal Podreberška. »Kar vzemite,« reče. »Kdor prej plača, ta prej dobi.« Odšel sem pet kron in postal lastnik tedaj že redke knjige. — Ko me je bila čez leta njegova poznejša žena, tobačna delavka, seznanila z njim in s hčerkami, se mi je zdel še bolj robot. Težko nama je tekla beseda, nisva si zaupala. Ali čudna so včasih pota usode. Zgodilo se je, da sem kmalu za tem postal njegov rešitelj. Pomagal sem ga izviti iz neke silno nerodne zadevščine. Levji del zaslug gre seveda še živečemu Ivanu Toplikarju, policijskemu svetniku, in agentu Jožetu Grudnu, ki sta preiskovala sitno stvar. Šlo je za ovadbo nekega kavarnarja, ki je vrh tega poskrbel še za napad v »Dnevu«. Posredoval sem pri Malovrhu in Štefetu, da ga nista napadla še »Slovenski narod« in »Slovenec«. Grof Künigl, policijski ravnatelj, in njegov pomočnik Skubl sta imela tisti dan slučajno mnogo dela, pa ju uradniki niso opozorili na zapisnik v »Dnevu«, sama pa lista tudi nista brala. Drugače bi bilo za Podreberška slabo. Italijansko ni znal, da bi bil premeščen v Trst — zadela bi ga bila torej najhujša kazen: odpust iz službe. Stvar mi je bila znana, in videč, da bi se možu zgodila huda krivica, sem mu pomagal kot človek. Ovaditelj je bil zaupnik policije. Med vojno je pogosto ovajal tekmece v sosesčini zaradi prekoračenja policijske ure. Posebno nekega Čeha. Ovadbe zoper tega so pa romale v koš — kajti iz njegove zaloge se je Küniglova kuhinja bogato zalagala z mastjo in drugimi mesnimi dobrotami. Skozi Ljubljano potujoči Čehi so bili v prostorih tega moža brez skrbi; tu se je zvedelo vse novice in večkrat politiziralo do ranega jutra. Podreberšek si je nakopal na glavo nevarnega sovražnika, ki pa je z združenimi moči bil ukročen. Za storjeno mu uslugo je bil hvaležen; toda sramoval se je in se mi umaknil, če je le mogel. Razumel sem. Tisti večer pa se mu je razvezal jezik.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.